

Examensarbete inom Lantmästarprogrammet 2005:21

SAMARBETE MELLAN LANTBRUKSFÖRETAG – MÖJLIGHETER OCH PROBLEM

COOPERATION BETWEEN FARMERS – OPPORTUNITIES AND PROBLEMS

Författare: Jonas Gustafsson och Karl-Anders Gunnarsson

Examinator: Thomas Björklund

Sveriges lantbruksuniversitet

Institutionen för Jordbrukets biosystem och teknologi. Alnarp 2005

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	2
FÖRORD	3
SAMMANFATTNING	4
SUMMARY	5
1 INLEDNING	6
1.1 BAKGRUND	6
1.2 MÅL	6
1.3 SYFTE	7
1.4 AVGRÄNSNING	7
1.5 GENOMFÖRANDE/METOD	7
<hr/>	
2 FÖRUTSÄTTNINGAR	8
2.1 NYBO GÅRD	8
2.2 TIDALA GÅRD	9
2.3 ÖSTRA HOBY 163	9
2.4 HOLMÅKRA GÅRD	9
2.5 HELGENÅS GÅRD	9
2.6 BONNSTENS GÅRD	10
2.7 NYGÅRD	10
<hr/>	
3 LITTERATURSTUDIE	11
3.1 FÖRDELAR MED MASKINSAMVERKAN	11
3.2 NACKDELAR MED SAMVERKAN	12
3.3 TUMREGLER VID SAMVERKAN	12
3.4 BAKGRUND TILL SAMARBETE	13
<hr/>	
4 KOSTNADSANALYS	14
4.1 MASKINKOSTNADER I DAGSLÄGET	14
4.2 MASKINKOSTNADER NY MASKINPARK	15
4.3 MASKINKOSTNADER OPTIMERAD BEFINTLIG MASKINPARK	16
4.4 JÄMFÖRELSETAL	17
4.41 AVSKRIVNING	17
4.42 RÄNTA	18
4.43 UNDERHÅLL	18
4.44 FÖRVARING, SKATT, FÖRSÄKRING, MM.	19
4.45 DRIVMEDEL	19
4.5 NYCKELTAL	20
4.6 ÖVRIG KOSTNADSBESPARING	20
<hr/>	
5 PRAKTISKT GENOMFÖRANDE	21
<hr/>	
6 DISKUSSION	24
6.1 SOCIALA ASPEKTER	25
6.2 ÅSIKTER	25
<hr/>	
7 REFERENSER	26
7.1 SKRIFTLIGA	26
7.2 MUNTliga	26
7.3 INTERNET	27
<hr/>	
8 BILAGOR	
<hr/>	

FÖRORD

Lantmästarprogrammet är en tvåårig högskoleutbildning vilken omfattar 80 p. En av de obligatoriska delarna i denna är att genomföra ett arbete som ska presenteras med en skriftlig rapport och ett seminarium. Detta arbete kan t.ex. ha formen av ett mindre försök som utvärderas eller en sammanställning av litteratur vilken analyseras. Arbetsinsatsen ska motsvara minst 5 veckors heltidsstudier (5 p).

Eftersom vi båda tänker driva växtodlingsföretag ville vi få en inblick i hur ett rationellt samarbete mellan lantbruksföretag skulle kunna fungera. Vi är båda övertygade om för att i framtiden få lönsamhet i växtodlingsföretagen bör man söka någon typ av samarbete. Samarbetet kan se ut på många olika sätt. För att få en realistisk bild har vi gjort en fallstudie på ett fiktivt driftsbolag omfattande 7 gårdar belägna på Österlen. Ett varmt tack riktas till de företagare som har ingått i studien. Dessa är Per-Olof Tidala, Per Mårtensson, Bo Walde Jönsson, Torsten Saspersson, Per-Olof Olsson samt Thomas Ragnarsson. Ett varmt tack riktas även till Ola Christiansson på Danisco sugar i Arlov som bistått med erfarenheter, tips och idéer om hur ett realistiskt samarbete kan bedrivas.

Vi vill även framföra ett varmt tack till adjunkt Thomas Björklund som har varit vår handledare och examinator.

Alnarp den 2 maj 2005

Jonas Gustafsson och Karl-Anders Gunnarsson

SAMMANFATTNING

Samarbete ligger i tiden. I detta arbete försöker vi belysa möjligheter och problem vad gäller ett fiktivt samarbete mellan 7 små/medelstora lantbruk i Skåne. Gårdarna bedriver konventionell växtodling med inriktning på spannmål och sockerbetor. I fallstudien har beräkning av maskinkostnader gjorts och jämförts, både för de ingående gårdarna och för de fiktiva driftsbolagen. Nyckeltal såsom avskrivning/ha, ränta/ha samt underhåll/ha har beräknats.

I arbetet ges förslag på hur ett praktiskt genomförande kan gå till. I detta förslag ingår t.ex. hur arbetsfördelningen kan ske. Vårt examensarbete visar också att samarbete ger bättre möjligheter om du vill fortsätta driva konventionell växtodling.

Även den sociala delen har behandlats. Många familjer splittras (både fysiskt och psykiskt) bland annat på grund av för hög arbetsbelastning. I ett samarbete ges stora möjligheter att minska den individuella arbetstiden.

SUMMARY

Nowadays, cooperation is necessary and this study tries to illuminate the possibilities and problems about cooperation in fiction between 7 small/midsize farms in Skåne. Conventional Farming is done with grain and sugarbeets as specialization. Calculation of machine costs have been done and compared in the study, both for the farms in thorough and the fictitious operation companies. Business ratios as depreciation/ha, interest/ha and maintenance/ha have been calculated.

In this essay we present a proposal about how a practical implementation can be done. In the proposal there is an example how the distribution of work can be done. Our study also shows that cooperation gives better opportunities if you want to continue doing conventional farming.

The social part also has been treated. Many families are divided both physical and mental because of high charge of work. Cooperation gives possibilities to reduce the individual worktime.

1 INLEDNING

1.1 BAKGRUND

Vi lever i tider då rationalisering/samarbete är nyckelord för att få bättre lönsamhet i sitt företag. Stora multinationella företag samverkar på olika plan, man använder sig av samma underleverantörer, man samordnar distribution mm. Samarbete ligger i tiden. Länder, kommuner, föreningar och organisationer, alla samarbetar för att nå ett bättre resultat. Som ett nära exempel där länder samverkar kan EU nämnas.

Redan idag förekommer samarbete mellan lantbruksföretag, men detta kan utvecklas på många olika sätt. Man kan välja två vägar när det gäller lantbruksföretagande. Antingen kan man välja en nisch, t.ex. odla nischgrödor (exv. grönsaksodling), starta gårdsbutik, satsa på hästverksamhet osv. Alternativet är att fortsätta bulkproducera. För att detta skall nå optimal lönsamhet bör man rationalisera sin verksamhet. Ett steg i den riktningen kan vara att utveckla någon form av samarbete, t.ex. maskinsamverkan, gemensamma inköp osv. Samarbete kan ge enorma möjligheter, men givetvis finns det också problem som måste lösas på ett för alla tillfredställande sätt.

De genom tidigare år gjorda rationaliseringarna i lantbruket har lett till att arbetssituationen för en lantbrukare ofta blir ensamt. Lantbrukare idag har sällan någon att ventilera tankar och idéer med. Samarbete leder naturligt till kontakt mellan människor.

1.2 MÅL

Målet med arbetet är att ge underlag för ett beslut om genomförande av ett samarbete mellan mindre och medelstora växtodlingsföretag i Skåne. Vår tanke är också att lantbrukarna skall få ett bättre arbetsliv.

1.3 SYFTE

Vi kommer att påvisa besparingen ”i runda siffror” vad gäller maskinkostnader, arbetstidsbesparing, inköpsrabatter mm. och ge berörda lantbruksföretagare ett användbart beslutsunderlag.

1.4 AVGRÄNSNING

Arbetet kommer att behandla 7 spannmåls- och sockerbetsproducerande gårdar på Österlen. Stor vikt har lagts vid beräkning av maskinkostnader för de i studien ingående gårdarna samt för det fiktiva driftsbolaget. Utförda beräkningar är baserade på förutsättningarna under 2005. De sidoverksamheter som bedrivs på gårdarna har utelämnats i studien.

1.5 GENOMFÖRANDE/METOD

De gårdar som behandlas i arbetet valdes på grund av deras liknande förutsättningar vad gäller växtföljd, jordmån osv. Gårdarna är närliggande vilket ger goda arronderingsmöjligheter. Eftersom arbetet även kommer att omfatta en fallstudie kommer en inventering av de berörda företagens maskinparker att genomföras. För att få en inblick i verksamheterna kommer en inventeringen att utföras genom att en enkät skickas ut till lantbrukarna. Detta för att inga missförstånd skall uppstå samt för att man skall få bättre överblick. Resultatet av enkäten kommer att studeras, därefter kommer en ny reviderad maskinpark (optimal för det nya företags förutsättningar) att utarbetas. För att få kunskap om hur ett genomförande kan ske har kurslitteratur samt examensarbete om samarbete studerats. Vidare har en konsult inom området intervjuats.

2 FÖRUTSÄTTNINGAR

I fallstudien ingår 7 växtodlingsgårdar vid Östra Hoby på Österlen i sydöstra Skåne. Arealen varierar mellan 60 ha upptill 280 ha för de olika gårdarna. Den gemensamma arealen uppgår till 1 072 ha. Växtodlingen domineras av framförallt höstvet, malkorn, sockerbetor, odling av höstraps och gräsfrö förekommer också. Gemensamt för gårdarna är att de på ett eller annat sätt gränsar till varandra vilket borgar för goda arronderingsmöjligheter. Information om gårdarna har erhållits av gårdsägarna.

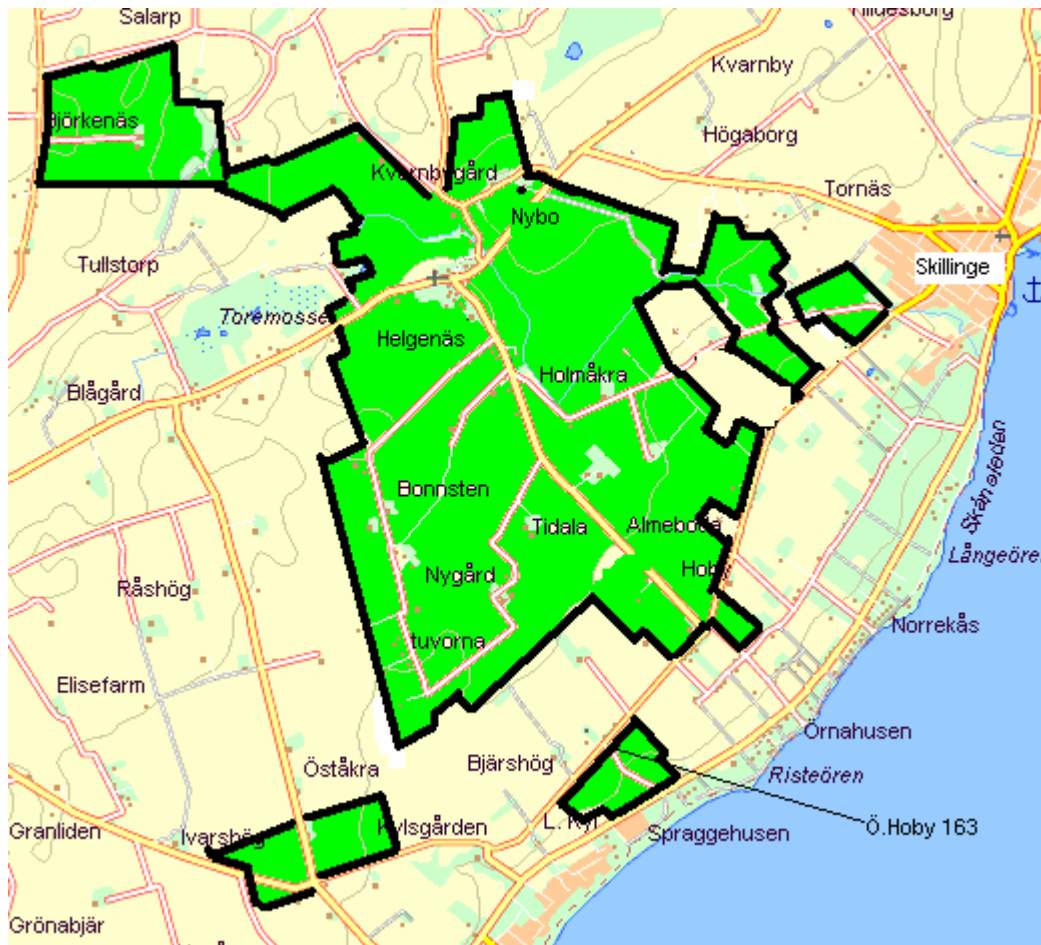

Fig 1. Arronderingsmöjligheter. Bilden visar en överblick över hur arronderingen kan bli. Exemplet innehåller ca 600 ha. (ursprungskälla: www.eniro.se)

2.1 NYBO GÅRD

Gården drivs av Thomas Ragnarsson. Odlad areal uppgår till 285 ha. Växtföljden består av höstvet, sockerbetor samt malkorn. Betkvoten på gården uppgår till ca: 520 ton. Gårdens torkanläggning har en kapacitet om 7-9 ton/h. Lagringskapaciteten uppgår till 1 500 ton. Vidare består verksamheten av åkeri med tyngdpunkt på betkörning, totalt transporterar Thomas 30 000 ton betor på en säsong. Under säsong arbetar ca 5 personer på Nybo.

2.2 TIDALA GÅRD

Tidala gård drivs av Per-Olof Tidala. Gården omfattar ca 250 ha. Gårdens betkvot är 464 ton socker. Växtföljden består av höstvetete, sockerbetor samt malkorn. Gården har egen torkanläggning med kapacitet om 5-8 ton/h. Lagringskapacitet: 800-1 000 ton. Övrig verksamhet består av väl utvecklad maskinstation, huvudsakligen betsådd, upptagning, tröskning, pressning, snökorning samt en del andra körslor.

2.3 ÖSTRA HOBY 163

Per Mårtensson driver och äger gården Östra Hoby 163. Totalt brukar han 189 ha fördelat på framförallt höstvetete, malkorn och sockerbetor. Betkvoten uppgår till 362 ton. Vidare har han även en mindre areal höstraps samt träda. Gården har även integrerad svinuppfödning om 40 suggor. Övriga körslor består av bettransporter samt viss snökorning. Till sin hjälp har Per sin bror Ingemar som huvudsakligen är maskinförare.

2.4 HOLMÅKRA GÅRD

Gården brukas av Bo Walde Jönsson. Den odlade arealen uppgår till 115 ha. Total betkvot: 128 ton. Sockerbetor, korn och vete är de grödor som dominerar på Holmåkra. Även viss areal raps odlas samt en kontraktsodling om 10 ha gräsfrö. Gården har ingen egen torkanläggning men Bo Walde torkar sin spannmål hos grannen Per Olof på Tidala. Gården har en lagringskapacitet på 700 ton spannmål. Övrig verksamhet består av uthyrning av lokaler. Uthyrningsverksamheten omfattar bl.a. galleri, affärslokaler, husvagnsförvaring mm. Vidare sker försäljning av gjutjärns lampor, trädgårdsmöbler mm. på gården.

2.5 HELGENÄS

Helgenäs består av två gårdar som drivs av Per-Olof Olsson. Dessa gårdar omfattar en odlad areal om 105 ha. På gården odlas ca 25 ha betor (181 ton socker) samt framförallt malkorn och höstvetete. Vidare odlas även 10 ha gräsfrö, 5 ha häst- hö, 5 ha höstraps samt 5 ha ärtor. Torkkapaciteten består av en planbottentork om 100 ton samt en mindre satstork. Lagringskapaciteten uppgår till ca 350 ton. För övrigt består verksamheten av lite skogsbruk, häst- hö försäljning samt ett mindre sågverk.

2.6 BONNSTENS GÅRD

Familjen Saspersson driver Bonnstens gård. Gården omfattar 72 ha odlad mark. Till gården tillhörande betkvot består av 174 ton socker vilket motsvarar ca: 22 ha. På gården bedrivs en strikt treårig växtföljd bestående av sockerbetor, höstvetete och malkorn. Mellanlager av spannmål finns på gården (ca 500 ton). Serogrisproduktion är den dominerande produktionsgrenen på gården. Produktionen består av 150 integrerade suggor. Gården sysselsätter; förutom familjen ca 1 heltidstjänst.

2.7 NYGÅRD

Nygård drivs som ett deltidjordbruk av Jonas Gustafsson. Gårdens växtodling utgör 60 ha och består huvudsakligen av sockerbetor, malkorn, höstraps samt höstvetete. Sockerkvot: 98 ton. Lagringskapacitet: 100 ton. Vidare består verksamheten av diverse entreprenadjobb inom byggbransch/lantbruk. För tillfället är Jonas studerande.

3 LITTERATURSTUDIE

..., en riktigt god idé, är till en början sällan särskilt konkret och därmed sällan särskilt styrande. Konkret och känsloladdade är däremot de inre bilder som man omedelbart gör sig om vilka problem som skulle kunna dyka upp om man försökte genomdriva den goda idén. (Bodil Jönsson & Karin Rehman, 2005)

3.1 FÖRDELAR MED MASKINSAMVERKAN

Här nedan behandlas först olika fördelar som enligt vår litteraturstudie finns med maskinsamverkan. Därefter tar vi upp nackdelar enligt litteraturen. Slutligen behandlas några tumregler och olika samarbetsformer.

Maskinsamverkan ökar konkurrenskraften

Kapitalkostnaden är en stor del av kostnaden för maskiner. Genom att köra maskinerna fler timmar på fler hektar späder man ut de fasta kostnaderna. Samverkan i någon form tjänar alla parter på. (Johansson, 2004)

Gemensamt ägda maskiner

Gemensamt ägande kan vara den bästa formen för ett långsiktigt samarbete. Man delar då på både risken och vinsten. (Johansson, 2004)

Gemensam försäljning av produkter

Man kan sälja sin spannmål på anbud, om man ensam eller tillsammans med andra kan bjuda ut ett homogent spannmålsparti på minst 500 eller 1000 ton. Det gäller då att få flera aktörer att intressera sig för partiet i fråga och att spela ut dem mot varandra. (Eriksson, 2004)

Minskade arbetskostnader

Rationaliseringen är mycket tydlig. Maskiner med stor arbetsbredd ger lägre arbetsbehov per hektar. Det skiljer 4 timmar per hektar mellan gården på 100 ha och 750 ha. (Johansson, 2004)

Fördelen med ett driftsbolag är att man aldrig behöver tänka på vems areal maskinerna först ska köras på. Skörden hamnar ju "i samma påse" som sedan fördelas jämnt mellan delägarna. Man påpekar också att den sociala kontakten, är en viktig fördel med ett driftsbolag. Det är roligare att jobba ihop, än att alltid arbeta ensam.

-Det gäller att komma över spärren att man ska ha alla maskiner själv (Görman, 2005)

Sociala fördelar

Genom samarbete med andra lantbrukare kan många stordriftsfördelar komma samtidigt som arbetet ofta blir mer stimulerande. (Johansson, 2004)

3.2 NACKDELAR MED SAMVERKAN

Att vara lantbrukare är en livsstil

Ett vanligt argument mot samverkan är att man vill rå sig själv, vara självständig. Många har valt bondeyrket och lantbruket för att få vara självständiga. Då kan oberoendet betyda mer än fördelarna med en bättre ekonomi och bättre gemenskap med andra lantbrukare. Å andra sidan kanske lantbrukarna måste inse att samverkan är nödvändig för att de ska få ekonomiska möjligheter att behålla sitt yrke och den livsform de valt (Neuman, 1991).

Läglighetseffekt

Många fältarbeten har viss läglighetseffekt. Utbytet minskar för varje dags försening efter den gynnsammaste tidpunkten. Läglighetskostnaden är olika för olika maskiner. Vissa arbeten är mer beroende än andra att utföras i rätt tid. Det är alltså svårare att ha en tröska tillsammans än en urintunna. Men med bra planering kan man övervinna svårigheterna. Det går att anpassa växtodlingen till maskinsamverkan. Kapaciteten på maskinen ska väljas så att alla berörda får sitt arbete utfört inom rimlig tid (Neuman, 1991).

3.3 TUMREGLER VID SAMVERKAN

I litteraturen behandlas några tumregler vid samverkan. Dessa regler innebär att man skall sträva efter att:

- Förbruka mindre än 4 traktortimmar per hektar
- Investera mindre än 10 000 kronor i maskiner per hektar (spannmålsodling)
- Optimera traktorparken till 1 hästkraft per hektar
- Köra såmaskin och tröska minst 150 timmar per år (Johansson, 2004)

3.4 BAKGRUND TILL SAMARBETE

Nauc ler m.fl. (1999) diskuterar alternativa former för samarbete bl.a. genom att bilda driftsbolag. Faktorer som exempelvis brist på arbetskraft, avsaknad av full sysselsättning, samt brist på kapital i samband med expansion kan motivera driftsbolag som utgör en långtgående form av s.k. horisontell integration mellan företag i samma led av livsmedelskedjan (Bergman & Renborg, 1971). Verksamheten kan drivas som aktiebolag eller handelsbolag varvid maskiner, byggnader, mark m.m. kan utgöra bolagets eller delägarnas egendom. I det sistnämnda fallet hyr företaget resurser av delägarna. En bärande idé i arrangemanget  r dock att driften utgör en ekonomisk enhet vilket  r väsentligt då det ekonomiska resultatet, vilket i hög grad påverkas av pris- och avkastningsrisk samt finansiell risk, skall fördelas mellan parterna.

Svenskt lantbruk befinner sig för närvarande i en situation med ökad internationell konkurrens till följd av medlemskapet i EU.  stutvidgningen accentuerar denna bild även på kort sikt då den interna marknaden för spannmål inom EU förändrats radikalt. Dessutom kännetecknas jordbrukets produktionsfaktorer av ett över tiden stigande realpris. I den rådande situationen  r det följaktligen inte så märkligt att samverkan återigen framstår som en möjlig utvecklingsväg, i synnerhet som lantbruket blir alltmer kapitalintensivt.

Maskinkostnaden utgör en betydande del av produktionskostnaderna, men genom maskinsamverkan kan de fasta maskinkostnaderna fördelas över en större areal. Detta  r särskilt viktigt för små och medelstora gårdar. Genom samverkan kan även arbetskostnaderna minskas, om man använder maskiner med större kapacitet. (<http://www2.slu.se/jordbrukskonferensen/pdf/rapport04.pdf>)

4 KOSTNADSANALYS

Vi har beräknat den totala maskinkapaciteten sammanlagt för de 7 gårdarna. I dagsläget består maskinparken av drygt 20 st 4-hjulsdrivna traktorer med en sammanlagd effekt om ca 2 800 hk. Den totala skärvidden uppgår till 30 m (ca 100 fot). Sprutbredden för gårdarna uppgår till totalt 200 m. Vidare förfogar gårdarna över 5 lastmaskiner, totalt 8 plogar med sammanlagt 35 skär och den totala harvbredden uppgår till 60 m.

För att beräkna maskinkostnaderna har vi använt oss av SLU's kalkylprogram STANK in mind. Vi har låtit berörda lantbrukare fylla i en enkät bestående av en kort företagsbeskrivning samt inventarielista innehållande modell/storlek, årsmodell, timtal, årlig användning samt ägarandel. Utifrån dessa uppgifter har vi beräknat maskinkostnaderna för de olika gårdarna. Kalkylräntan har satts till 5 % och bränslepriset till 7 kr/l. Underhållet är beräknat efter schabloner för varje maskin. Schablonerna kan i vissa fall diskuteras, men för att få en rättvis bild har vi utgått från dessa i samtliga fall.

4.1 MASKINKOSTNADER I DAGSLÄGET

Med hjälp av gårdsbilagorna har dessa nyckeltal beräknats. Genomsnittlig maskinkostnad för de 7 gårdarna har beräknats till 5 670 kr/ha. De beräknade maskinkostnader för de olika gårdarna ligger i intervallet 4 680 till 9 800 kr/ha. Nuvärdet för den totala maskinparken uppgår till 14 424 279 kr eller 13 455kr/ha. Vägd medelålder 10-12 år.

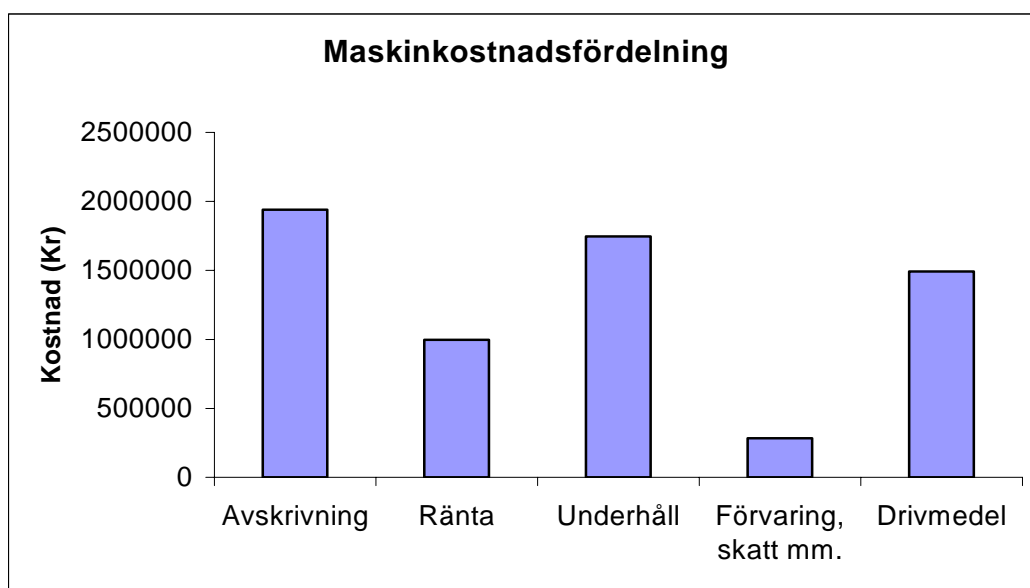

Fig 2. Fördelning över maskinkostnader.

4.2 MASKINKOSTNADER NY MASKINPARK

Vid en sammanslagning skulle stora delar av maskinparken kunna rationaliseras bort. I vårt första förslag införskaffas en helt ny maskinpark till driftsbolaget. Genomsnittlig maskinkostnad för driftsbolaget uppgår då till 3 450 kr/ha. Nuvärdet för den totala maskinparken uppgår till 11 893 900 kr eller 11 095 kr/ha. Vägd medelålder 0 år. Valet av maskiner är baserat på växtföljd. Detta gäller framförallt tröskkapacitet samt spruta.

Maskinparken skulle kunna bestå av:

- 2 st 300 hk traktorer
- 2 st 170 hk traktorer
- 2 st 25 fots skördetröskor
- 2 st lastmaskiner
- 1 st 8-skärig växelplog
- 1 st 6-skärig helburen växelplog
- 1 st 10 m harv
- 1 st 12 m ringvält
- 1 st 8 m carrier
- 1 st 8 m kombi rapid
- 2 st 24 m växtskyddssprutor
- 1 st 24m gödnings-spridare
- 1 st fyrradig bogserad betupptagare
- 1 st 18 radig betsåmaskin
- 1 st Metsjö meta Q 16 ton
- 1 st 15 ton tippvagn
- 1 st 18 ton tippvagn

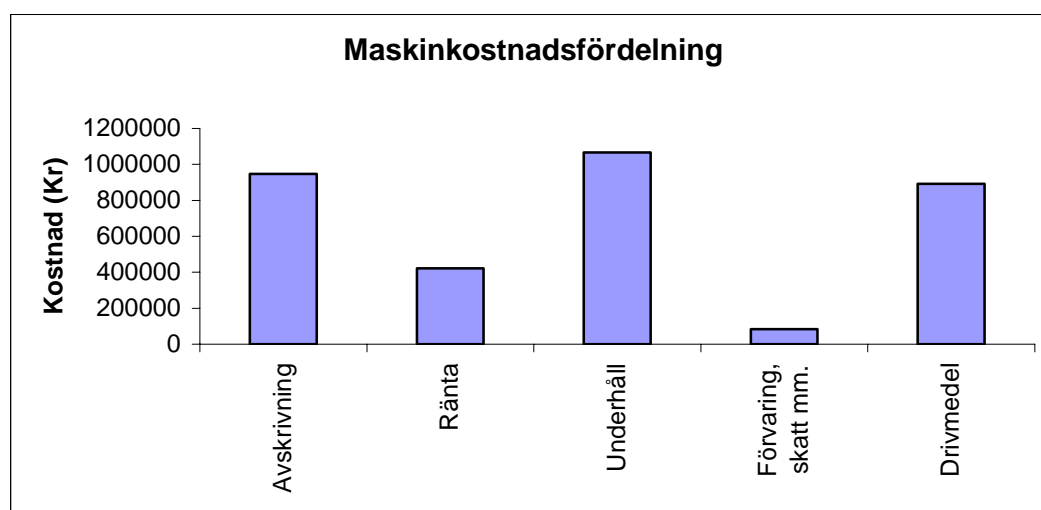

Fig 3. Fördelning över maskinkostnader.

4.3 MASKINKOSTNADER OPTIMERAD BEFINTLIG MASKINPARK

I vårt andra förslag återanvänder vi stora delar av den befintliga maskinparken. Genomsnittlig maskinkostnad för driftsbolaget uppgår till 3 820 kr/ha. Nuvärdet för den totala maskinparken uppgår till 7 738 450 kr eller 7 219 kr/ha. Vägd medelålder 5,3 år.

Maskinparken består då av:

Traktor

- 2 st Valtra T190 (200 hk)
- 1 st Valtra 8950 (190 hk)
- 1 st Valtra 8550 (160 hk)
- 1 st Case MX170 (170hk)
- 1 st Case MX 135 (135hk)
- 1 st John Deere 6900 (135 hk)

Lastmaskin

- 1 st Volvo L90 D
- 1 st Volvo L70 C

Skördetröska

- 1 st Claas lexion 460
- 1 st Claas mega 204

Jordbearbetning

- 1 st ringvält 10m
- 3 st 5 skär växelplog
- 1 st kultivator 4 m (Dalbo)
- 1 st harv NZA 8m
- 1 st harv NZ 8m
- 1 st Crosskillvält 6,2m
- 1 st tallrikskultivator (Carrier) 5m

Konstgödselspridare, sådd

- 1 st Bogballe 3000
- 1 st Rapid 4m
- 1 st Kombisåmaskin 4600 l, 6m

Bekämpning

- 2 st moteska 24m

Vagnar

- 2 st tippvagn Gisebo 15 ton
- 1 st lastbilssläp 25 ton
- 1 st lastbilsboggie, 15 ton

Socketbetsmaskiner

- 1 st betsåmaskin 18 rader
- 1 st Edenhall 744
- 1 st metaQ följevagn 16 ton

Fig 4. Fördelning över maskinkostnader.

4.4 Jämförelsetal

Vi har undersökt avskrivning, räntekostnad, underhållskostnad, förvaring, skatt samt drivmedel förändras i de olika maskinparkerna.

4.41 Avskrivning

Maskinparken är i dagsläget kraftigt överdimensionerad, detta leder till att avskrivning blir en mycket stor post. Färre och större maskiner leder till lägre avskrivning. Vid en jämförelse mellan maskinparkerna visar diagrammet en halvering av avskrivningskostnaden då dagens maskinpark byts ut. Skillnaden mellan den nya maskinparken och den återanvända är ytterst marginell.

Fig 5. Avskrivning.

4.42 Ränta

Dagens ränteläge är gynnsamt, men jämförelsen påvisar att mycket pengar kan sparas vid optimering av maskinparken. Kalkylräntan är satt till 5 %. Vid en jämförelse av räntekostnaderna för maskinparkerna framgår att den återanvända maskinparken är ca 100 000 kr lägre än för den nya maskinparken. Vidare är den nästan 700 000 kr lägre än för dagens maskinpark. Vid ett mindre gynnsamt ränteläge kommer skillnaderna givetvis att bli större.

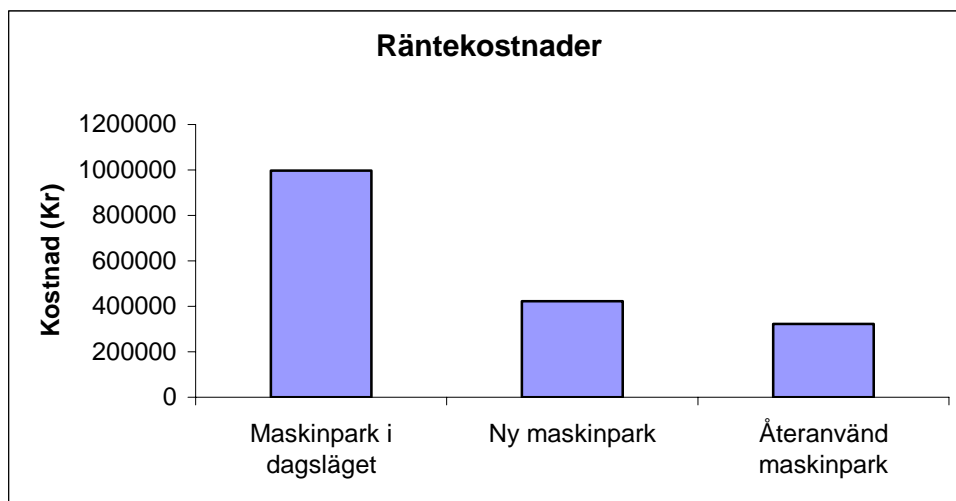

Fig 6. Räntekostnader

4.43 Underhåll

Underhållskostnaderna ger en känsla av att vara väl tilltagna. Men för att ge en konsekvent jämförelse har vi valt att använda STANKS värde. Den nya maskinparken har av naturliga skäl lägre underhållskostnader, detta bör man noga beakta. I dagsläget uppgår underhållskostnaderna till 1 629 kr/ha jämfört med den nya maskinparkens 995 kr/ha.

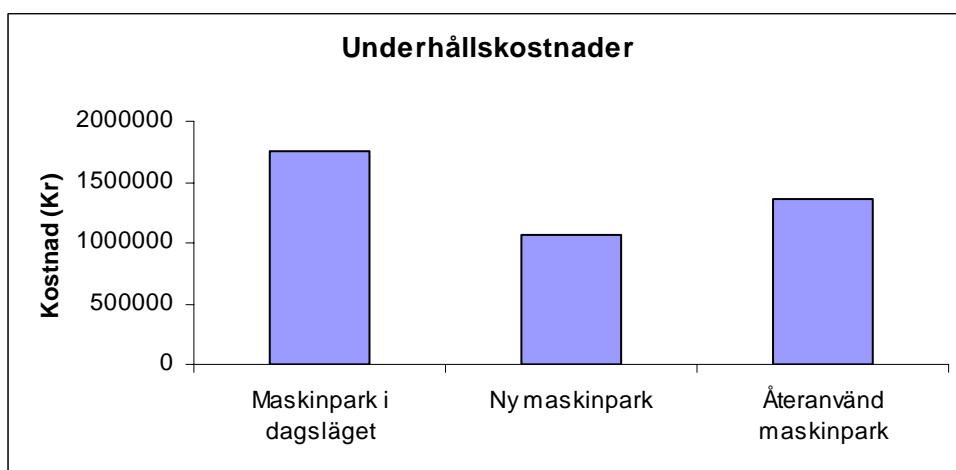

Fig 7. Underhållskostnader.

4.44 Förvaring, skatt, försäkring mm

Den procentuella skillnaden är märkbart stor när man jämför de olika maskinparkerna. Frågan om vad ekonomibygnaderna skall användas till efter rationaliseringar dyker upp. I det specifika fallet är lösningen enkel. I fallstudien saknas lagrings yta för ca 3 000 ton spannmål. Stora ytor frigörs i och med optimeringen, dessa kan istället utnyttjas till spannmålslager. Skatt och försäkringskostnader minskar givetvis med färre maskiner.

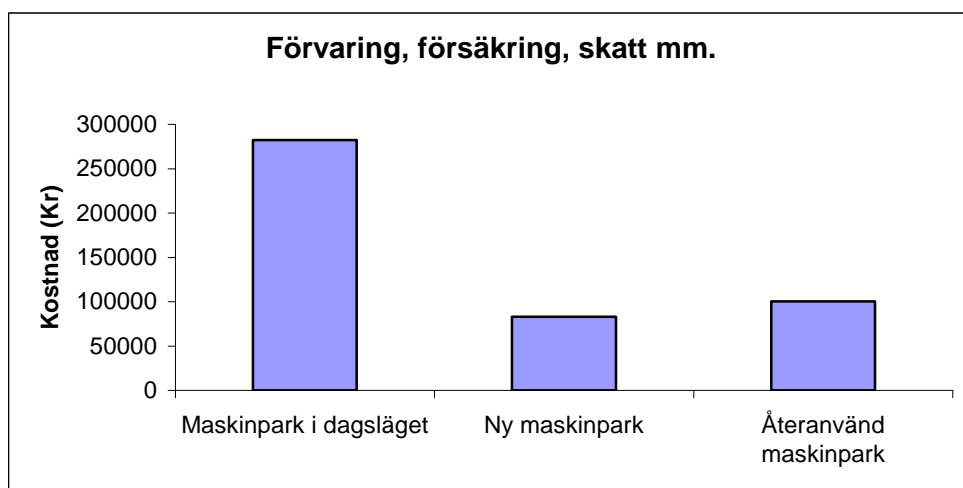

Fig 8. Kostnad för förvaring, försäkring, skatt mm.

4.45 Drivmedel

Vid beräkning av drivmedelskostnaderna har bränslepriset satts till 7 kr/liter. Inget beaktande av den återbäring på 1,70 kr/liter som regeringen utlovat har gjorts. Oljemarknaden är i skrivande stund väldigt osäker. Dieselpriset den 19 april 2005 är över 8 kr/liter och ytterligare ökningars spås.

Diagrammet visar en påtaglig sänkning av bränslekostnaden för de optimerade maskinparkerna. Som exempel anger våra beräkningar att bränsleåtgången i dagsläget uppgår till 199 l/ha. Efter optimeringen skulle bränsleåtgången vara 120-130l/ha.

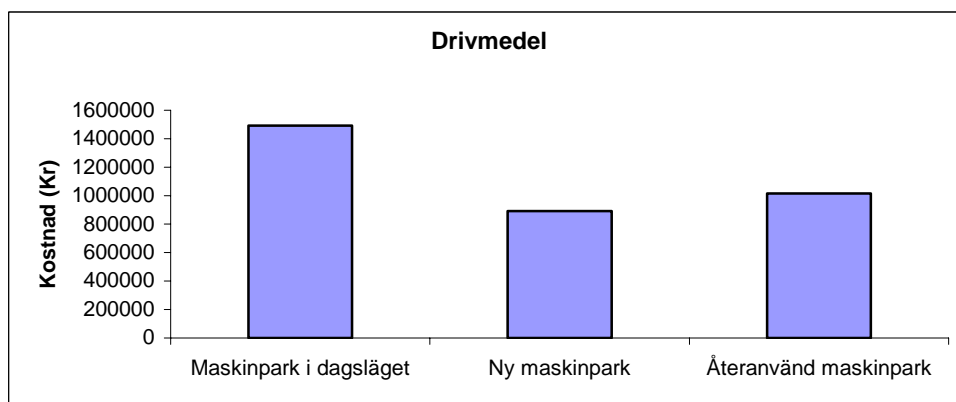

Fig 9. Kostnad för drivmedel.

4.5 NYCKELTAL

För att kunna jämföra kapaciteten för ovanstående maskinparker har vi beräknat ett antal nyckeltal. Nyckeltalen är hästkrafter/hektar (traktorkapacitet), hektar/tröskfot (tröskkapacitet) samt hektar/plogskär (plogkapacitet).

Traktorkapacitet

Maskinpark i dagsläget - 2,61 hk/ha
 Ny maskinpark - 0,88 hk/ha
 Återanvänd maskinpark - 1,10 hk/ha

Tröskkapacitet

Maskinpark i dagsläget - 11 ha/fot
 Ny maskinpark - 22 ha/fot
 Återanvänd maskinpark - 24 ha/fot

Plogkapacitet

Maskinpark i dagsläget - 31 ha/skär
 Ny maskinpark - 77 ha/skär
 Återanvänd maskinpark - 72 ha/skär

4.6 ÖVRIG KOSTNADSBESPARING

Det finns i dagsläget väl utbyggda torkanläggningar på två av gårdarna (Tidala och Nybo). Dessa gårdar har en sammanlagd torkkapacitet om ca 15 ton/h. Totalt uppgår lagringskapaciteten i runda tal till 4 000 ton på samtliga gårdar. Många av gårdarna har lagringsmöjligheter, men ingen torkmöjlighet. I ett samarbete kan man utnyttja torkarna bättre och därefter lagra ute på de olika gårdarna. Med terminshandel mm. kan man höja intäkterna ytterligare. Stora kvantiteter spannmål medför nya försäljningsmöjligheter. ”Onödig” hantering av produkterna, t.ex. mellanhänder medför extra kostnader.

Som redan nämnts är en annan viktig aspekt att när man optimerar maskinparken frigörs stora ytor som istället för maskinförvaring kan användas till spannmålslagring.

De administrativa kostnaderna blir också bli avsevärt lägre. Istället för att 7 företag anlitar redovisningstjänster behöver bara en anlitas i driftsbolaget. Istället för att 7 företag anlitar växtodlingsrådgivning behövs bara en i driftbolaget. Istället för att 7 företag ansöker om stöd ansöker bara en i driftsbolaget. Listan kan göras lång.

Införandet av driftsbolag medför stora arbetskostnadsbesparingar, detta är svårt att sätta siffror på. Men enligt konsult Ola Christiansson (Danisco) skulle ca 4 man ha heltidssysselsättning i det fiktiva driftsbolaget. Man känner i dagsläget inte till arbetsbelastningen på de olika gårdarna. Arronderingen kommer att förbättras, detta medför tidsbesparingar. Större maskiner kommer att användas vilket också medför besparingar.

5 PRAKTISKT GENOMFÖRANDE

Då de faktiska fördelarna med samarbete/driftsbolag nu är bevisade bör man se hur ett praktiskt genomförande kan gå tillväga. Skall man ingå i ett samarbete bör givetvis viljan och tron på att detta skall ge fördelar finnas. Återigen, det är svårt finna millimeter rättvisa. Ett förtroende mellan de inblandade är en förutsättning. Det handlar om att ge och ta. Vi är olika som personer, ett samarbete innebär stora förändringar. För att kunna ta till sig en förändring bör man tänka över vilka för och nackdelar detta kan innebära för mig och mitt företag. En pessimist ser en svårighet i varje förändring, medan en optimist ser en möjlighet.

För att känna sig för kan man inleda med gemensamma inköp och försäljningar av förnödenheter och produkter. Om utfallet av detta blir positivt kan man vidareutveckla genom att utöka samarbetet. En sådan utveckling kan leda till ett driftsbolag.

Man bör ställa sig ett antal frågor före det praktiska genomförandet av ett samarbete.

Gårdens areal idag, är den ägd eller arrenderad?

Vilka maskiner behöver man?

Vilka maskiner skall man avveckla?

Skall man köpa ut respektive maskiner?

Vilken form av samarbete skall man välja (bolag eller maskinsamverkan)?

- Maskinsamarbete med enskilt ägda maskiner och eventuellt gemensamma inköp och försäljningar. Detta brukar man lösa med fakturering mellan maskinägarna.
- Maskinsamarbete (bolaget äger maskinerna) med gemensamma maskiner och eventuellt gemensamma inköp och försäljningar. Här har man en taxa för maskinerna och man delar på eventuell vinst.
- Driftsbolag som sköter allt. Allt ditt och mitt är vårt. Olika alternativ på ekonomi:
 1. Resultatmetoden. Bolaget delar vinsten procentuellt efter värderad areal. En oberoende konsult får värdera arealen och dess förutsättningar.
 2. Arrendemetoden. Driftsbolaget arrenderar arealen.

Hur påverkas samarbetet av arealförändringar?

- Ur rationaliseringssynpunkt är det viktigt att arealförändring kan ske utan att osämja uppstår. Vid förändring av arealen följer en del ekonomiska konsekvenser.
 1. Vid samarbete med **gemensamt ägda maskiner** måste man ha tänkt ut hur man skall lösa eventuella arealförändringar. En följdfråga vid arealförändring blir, skall man ändra ägandet av maskiner vid arealförändring?
 2. När **bolaget äger maskinerna** blir det enklare eftersom man då har maskintaxa att utgå ifrån. T.ex. kr/h eller kr/ha.
 3. I **driftsbolaget** får man se över resultatfördelningen vid arrende av någon av delägarna.

Hur löser man arbetsfördelning i samarbetet?

- Vem gör vad i samarbetet?
 1. Skall samarbetet drivas i bolagsform bör en VD och styrelse tillsättas. Styrelsen kan bestå av delägarna som ledamöter samt en extern ordförande. Orsaken till att man brukar välja en extern ordförande är att styrelseordförande kan avsätta VD. VD kan vara någon av delägarna eller en utomstående. Driftspersonalen kan bestå av några av delägarna. Det är en förutsättning att någon eller några av delägarna kan tänka sig andra uppgifter.
 2. I ett samarbete utan driftsbolag är varje samarbete unikt det är därför svårt att definiera arbetsfördelningen.

Hur går man tillväga när man vill avsluta samarbetet?

- Hur skall man avsluta samarbetet utan att stora negativa konsekvenser uppstår?

Man bör noga tänka över hur ett utträde eller generationsskifte skall gå tillväga. Det bör vara skriftligt formulerat och finnas med i stadgarna. Givetvis skall alla ha tagit del av stadgarna. Man bör så långt det är möjligt underlätta för de kvarvarande i samarbetet då en väljer att träda ur. Det finns ingen mall för hur ett eventuellt utträde skall gå tillväga.

Skall stadgar upprättas för samarbetet?

- Vad skall stadgarna bestå av?

I stadgarna skall det vara formulerat hur oklarheter skall lösas. Dessa skall vara skriftliga det skall vara möjligt att titta tillbaka på dessa om diskussion uppstår. Låt även familjen ta del av stadgar och diskussioner. Låt framförallt förnuftet råda.

Vilka mål bör sättas upp för samarbetet?

- Vilka mål kan man ha?

Ett ekonomiskt mål kan sättas upp, t.ex. att omsättningen ökas med 5 %/år. Ett socialt mål kan vara att varje delägare skall ha minst 3 veckors semester/år. Det är viktigt att ha ett mål för att motivera och öka sammanhållningen.

6 DISKUSSION

Det diskuteras mycket i media om rationaliseringar inom både industri och lantbruk. Detta ledde till att vi valde att göra ett arbete om samarbete mellan lantbruksföretag. En fråga man bör ställa sig är om lantbrukarlivsstilen kommer att fortsätta existera. I ett samhälle med ständiga effektiviseringar kanske det blir svårt för denna livsstil att överleva. Ett sätt att följa med i samhällsutvecklingen kan vara att inleda ett samarbete. För att göra arbetet mer intressant frågade vi några lantbrukare om dom ville delta i en fallstudie gällande samarbete. Eftersom intresse visades valde vi att genomföra fallstudien. Redan idag förekommer på olika sätt visst samarbete mellan lantbrukarna i vår studie.

Om planerna skulle bli verklighet bör minst en konsult anlitas dels för värdering av åkermarken, maskiner osv. Men också för att få tips och idéer till själva genomförandet, t.ex. om hur man formulerar stadgar, vilken bolagsform man skall välja, hur man finansierar projektet osv.

Lantbrukarnas uppgifter har varit underlag för våra beräkningar, huruvida dessa är korrekta kan vi inte fastställa. Ett lantbruks år är aldrig det andra likt. Dessa uppgifter kan dock påverka resultatet både positivt och negativt, beroende på hur exakta de är. Programmet STANK som vi har använt oss av vid beräkningarna av maskinkostnaderna är baserat på schabloner. I vissa fall verkar dessa schabloner stämma mindre väl. Förutsättningarna i programmet är dock desamma för alla.

Att samarbete/driftsbolag skulle kunna ge stora ekonomiska fördelar råder det inga tvivel om. I princip alla kalkyler, åsikter och erfarenheter tyder på detta. Maskinutnyttjandet skulle bli avsevärt bättre, arbetskostnaden mindre, färre traktortimmar totalt vilket leder till lägre bränsleförbrukning och därmed också bättre miljö. Ett samarbete kan också få en del andra positiva effekter som man kanske inte tänker på. Många tror att ett driftsbolag försvårar vid ett generationsskifte, i själva verket kan det vara en underlättande faktor. Ofta är det största problemet vid generationsskiften finansieringen, med lägre maskinkostnader underlättas detta.

Som slutord vill vi säga att arbetet har varit intressant, utvecklande och lärorikt. Idag är det världsmarknaden som styr dina förutsättningar som lantbrukare. Om du vill fortsätta driva konventionellt växtodlingslantbruk är samarbete ett nyckelord. Resultatet av arbetet har givit oss många tankar och idéer och vår förhoppning är att det även ger de som läser arbetet det.

6.1 SOCIALA ASPEKTER

Som tidigare nämnts tenderar lantbruket allt mer att bli ett ensamarbete. Att vara lantbrukare kan många gånger vara hårt arbete såväl fysiskt som psykiskt. Det är lätt hamna i ett "ekorrhjul" där resultat och ekonomi får allt för stor betydelse. Balansen mellan familj och arbete är svår att finna. Många familjer blir lidande för företagarens ambition att hela tiden utveckla sitt företag, skaffa mer areal mm. Följden av detta kan bli splittring av familjer, separationer mm. Detta kan i sin tur leda till utbrändhet och sjukdom hos företagaren. För att inte hamna i dessa situationer kan ett samarbete vara en lösning. Syftet med ett samarbete är att få bättre ekonomi samtidigt som arbetsbelastningen minskas. Ett samarbete ger möjligheter att ventilera vardagliga problem, tankar och idéer med sina medarbetare. Den rationaliseringseffekt som samarbetet ger i fallstudien medför möjlighet att plana ut arbetstoppar då det finns extra arbetskraft att tillgå. Vidare ges tid till att förverkliga drömmar och idéer tack vare samarbetet. Kanske någon har drömt om att resa jorden runt, starta gårdsbutik, mekanisk verkstad osv.

Givetvis kommer problem att uppstå. Vid ingående i ett samarbete måste man vara medveten om att total rättvisa är svår att uppnå. Ödmjukhet är ett nyckelord för samgåendet. Syftet är att alla skall vara vinnare både ekonomiskt och socialt. För att förhindra konflikter bör man så långt som möjligt skriva ner stadgar för drift/ägande. Därutöver bör sunt bondförnuft råda.

6.2 SLUTSATS

Vår personliga åsikt är att samarbete ger stora möjligheter. Det kommer givetvis också att uppstå problem under en eventuell uppstart och detta måste givetvis lösas. Vi tror dock att det är viktigt att fokusera på möjligheter och inte stirra sig blind på problemen. Vi hoppas också att i fallstudien inblandade lantbrukare, läser igenom arbetet och verkligen tänker igenom detta. För att genomföra en stor förändring som ett samarbete innebär, bör viljan och tron givetvis finnas där. Vi vet att ett samarbete skulle ge ekonomiska fördelar men framförallt tror vi att den sociala biten med familjen skulle främjas. Men om man som lantbrukare vill arbeta/spendera uppemot 80-100 timmar/vecka och trivs med detta, är det svårt för oss att motargumentera. Om man däremot tycker att arbetsbelastningen blivit för stor, tycker vi att man allvarligt bör tänka över möjligheten att ingå samarbete.

7 REFERENSER

7.1 SKRIFTLIGA

Neuman, L. 1991. *Maskinsamverkan så klart*. Stockholm. LT:s förlag

Johansson, C. 2004. *Framgångsrik växtodling*. Väderstad. NRS Tryckeri AB Jönköping

Eriksson, M. 2004. *Framgångsrik växtodling*. Väderstad. NRS Tryckeri AB Jönköping

Jönsson B. & Rehman K. 2005, *Kompendium i ledarskap*.

Angelöw B. 2002, *Friskare arbetsplatser*. Studentlitteratur AB

Nilsson J. & Björklund T. 2003, *Kan Kooperationen klara konkurrensen*. SLU

7.2 MUNTliga

Christiansson, O, konsult, Danisco Sugar AB Arlöv, april 2005

Sassersson, T. Lantbrukare, Bonnstens gård Ö. Hoby, april 2005

Mårtensson, P. Lantbrukare, Ö. Hoby 163 Ö. Hoby, april 2005

Ragnarsson, T. Lantbrukare, Nybo gård Ö. Hoby, april 2005

Olsson, P-O. Lantmästare, Helgenäs gård Ö. Hoby, april 2005

Tidala, P-O. Lantmästare, Tidala gård Ö. Hoby, april 2005

Jönsson, B-W. Lantbrukare, Holmåkra gård, Ö. Hoby, april 2005

7.3 INTERNET

<http://www.lantbruk.com/pub/hpsart.hbs?artid=5214605>, april 2005

<http://kartor.eniro.se/>, april 2005

<http://www2.slu.se/jordbrukskonferensen/pdf/rapport04.pdf>, april 2005